

A FINN PÉLDA.

Ma már alig van olyan magyar ember, akinek ne volnának bizonyos ismeretei a finn földről és a finn népről. Van-e valaki, aki ne tudná például, hogy Finnország az ezertó országa (pedig nem is ezer, hanem legalább hetvenezer számbavehető tó ékesíti a finn földet). Ki ne hallott volna arról, hogy a finneknek van egy nagy népkölteményük, a Kalevala, amely világhírnevet szerzett az addig úgyszólván ismeretlen kis finn népnek (sajnos azonban, itt is beválik az a tapasztalat, hogy a világhírű könyveket inkább dicsérik, mint olvassák, inkább magasan az élet fölé emelik, mint hogy az életet ízesítsék, elviselhetővé tennék velük). Bizonyára nincs olyan, akinek ne volna tudomása a finnek sportbéli kiválóságáról (bár itt is megelégszünk rendszeren az elismerő megállapítással a nélkül, hogy e kiválóság okait kutatók, s vizsgálók azt a földrajzi-társadalmi miliót meg azt a testi-lelki alkatot, amelyből azok a híres sporteredmények kihajtottak). Mindehhez járul még néhány furcsaság a tej ivás finn szokásáról például, vagy a finn gőzfürdőről, a híres *saunáról*. Az efféle újságcikkekből, útleírásokból vagy esetleg egy-egy rövid finnországi kirándulás emlékeiből táplálkozó ismeretek rendszeren az exotikumok, a földrajzi és népi furcsaságok körében mozognak. Pedig egyszer már rá kellene döbbernünk arra, hogy nekünk magyaroknak igazán nem holmi érdekes furcsaságokat kellene keresnünk a finn életben, hanem saját jobbik énjünket. Rá kellene eszmélnünk arra, hogy a finn nép nem valami érdekes idegen számunkra, hanem a tőlünk idők folyamán messzire vetődött testvér, akinek teljesítményeiben, értékeiben és alkataiban a sajátmagunk elvetélt lehetőségeit — küzdelmes multunkat s fényesebb jövőnket — szemlélhetjük. Nem véletlen, hogy egyesek közülünk ma már Finnországba járnak az igazi magyarságot megtanulni. S a finn föld enyhületet nyújt a sorsüldözötte magyarnak: a finn életforma egy szebb, egy jobb, egy magya-

rabb magyarságnak képét és lehetőségét csillogtatja meg előtte. Magam is tudatában vagyok annak, hogy amikor most néhány vonással megkísérlem fölvázolni a finn élet és a finn sors legjellemzőbb sajátosságait, akkor voltaképpen igazi magyar feladatot teljesítek, s hiszem, hogy a finn példa mélyebb magyar szolgálatra hívja majd el a rokoni ismeretre felajzott szíveket.

* * *

Minden népnek van valami olyan sajátossága, amely az illető népet más népektől élesen megkülönbözteti. Sokszor egyetlenegy szóban tükröződik a nemzeti karakter, olyan szóban, amelyet uem egyszer teljesen lehetetlen más nyelvre hűen, pontosan lefordítani. Tudjuk például, mennyire jellemző a német lélekalkatra a *Gemüt* szó. Csináltak rá magyar megfelelőt, a *kedélyt*, de ez korántsem meríti ki a német szó gazdag gondolat- és hangulattartalmát. A *Gemüt* a német embernek egy valamely családi körben való felmelegedését jelzi: egy bizonyos nyárs-polgári korlátoltságot jelent tehát, illetőleg e szűk korlátok közt való kellemes életérzést. A családi tűzhelyek melege, a mester-céhek, a *Burschenschaftok*, a dalkórusok közösségi érzése mindmind ott csillámuk e szó mélyén. Ez a *Gemüt*, a közösségi körben nyilvánuló meleg életérzés a kiindulópontja a modern faji gondolat meg népközösségi gondolat nemzetszervező s világhódító erejének is. — A francia lélekalkat sok tekintetben ellenkező végletet képvisel: a francia az *esprit* embere. Ezt a szót fordíthatjuk sokféleképpen — szellemmel, szellemességgel, sziporkázó tüsszel, felvilágosult értelemmel: egyik sem meríti ki teljesen a francia *esprit* jelentését. A francia szó ugyanis azt a sajátos viselkedésmódot, azt a különös nemzeti jellemet jelzi, mely a tiszta ideák fényében szereti szemlélni a dolgokat, mely az elvontságokból állít korlátokat önmaga elé, hogy aztán toronyiránt, tuskén-bokron át egyenes vonalban, geometriai elgondolással igyekezzék az életet megvalósítani. Ha aztán a valóság mást mutat, ha nem akar igazodni az eleve felállított tiszta sémákhoz, annál rosszabb a valóságra. Nagy összeomlások, nagy csalódások csak arra valók e népnél, hogy esetleg ellenkező úton, de megint csak chimérák után fusson. Mert a francia *esprit* a felületen való mozgás bravúros voltáról tanúskodik, de nem

adatott meg neki az élet mélységeibe való leszállás s a realitás értékelésének adománya. — Mit szóljunk az angolról? Annak — ma már ki ne látná világosan? — minden, az egész világ a maga anyagi, szellemi és erkölcsi értékével pusztán nagyszerű üzleti lehetőség. Az angol életeleme a *business* — a megvásárolható és az eladható túl nem terjed a világra: nála az üzleti szempont az, amelyet korlátnak állított önmaga elé. Mily meggyőző s megvilágosító ma olvasni Petőfi Sándor sorait az angol népjellemről: «Nem ismerek — írja — nagyobb lelki nyomorúságot az önzésnél; s van-e az angolnál önzőbb és így nyomorúbb népszéles e világon? e nép nem ismer se istent, se embert, csak saját zsebeit; zsebe a tengely, mely körül a föld, a mindenség forog; e nép a megtestesült kétszerkettő, a megtestesült ös prózaiság». . . .¹ Azt hiszem, finn testvéreink — akik még nem is oly rég oly sokat vártak az angol meg az amerikai nép emberies érzésétől — ma már, sok kiábrándító tapasztalat után, meggyőződéssel írják alá Petőfinek minden szavát az angol önzésről és rideg üzleti szellemről. — Hát a spanyol jellemet ki ne ismerné na csak irodalmi példákból is? Egy modern spanyol gondolkodó² a stoikus viselkedésmódban, a *sosiego-ban* látja népe legmélyebb s leguralkodóbb jellemvonását. A spanyol *sosiego* jelent meg gondoltságot, a viselkedésben való nyugodt ünnepélyességet, a méltóságteljes súllyal lépkedést, a kimért grandezát a magához hasonló előkelő üdvözlésében: egyszóval a kothurnusban való járást, az élet fölé emelkedés fölött szerepét.

Mennyire más az a kép, melyet a finn élet szemlélete nyújt a finn lélekalkatról. A német és a francia, az angol és a spanyol bizonyos szempontból megkorlátozza az életet, bilincsbe veri a valóságot, mert minden esetben kívülről akarja azt megközelíteni. A finn népjellem nem ismer korlátokat, az életet belülről éli és ragadja meg, az élet belső erőit bontakoztatja ki akkor, amikor a maga életét éli s a mások életét tiszteletben tartja. A finn ember életét is a kedély melege sugározza be, akárcsak a németét: csak hogy a finn közösségi érzés nem holmi misztikus fogalmakban gyökerezik, hanem az egyéni életérzés kézzelfog-

¹ L. Petőfi Sándor Összes művei. Vegyes művek. III. 17. 1.

² Angel Ganivet: *Idearium* Espafiol.

ható valóságában. A finn élet szerveződési folyamatában az egyéni érték, az egyéni életöröm a kiindulópontja a közösségi életérzésnek: ott a közösségi sors és a közösségi forma arra való, hogy az egyes ember önértékét s gondtalan életörömét meghatározza. Ez az alapvető különbség a finn életmelegség sugárzása és a német *Gemüt* közt, ez az áthághatatlan ellentét a német nyáj közösség és a finn individuális eredetű és célú közösségi eszmény között. — A finn lélekalkatot is beragyogja a szellem fénye, akárcsak a franciát az *esprit* csillogása. Csakhogy a finn szellemesség szorosabban simul az élet valóságához, reálisabb, szabályokba-foglalhatatlanabb a csapongása, mint a geometrikus formákat kedvelő francia *esprit-é*. Ha valaki elfogulatlan áhítattal hagyja magára zuhogni a finn irodalom — mondjuk, a Kalevala — szépségeit, látni fogja, hogy az élet természetes gazdag árja találta itt meg a maga belső ritmusát. A szellem követi az életritmust, nem a szellem erőszakolja a maga formáit az életre. A finn *esprit* tehát — hogy úgy mondjam — reálisabb, vaskosabb, parasztosabb, s végtelenül gazdagabb formákat mutat, mint a francia *esprit*. — Hát az angol *business* világralmi igényei nem találhatók-e fel a finn lélek mélyén? Bizony, megtalálhatók azok, de egészen átértékelt formában. A finn ember is az élet értékeit keresi, hajszolja, akárcsak az angol. Otthonát ezernyi kényelemmel rendezi be, a maga érdekeinek szolgálatába állítja a technika legmodernebb vívmányait, távoli világreszek nélkülözhetetlen kincseit hordja össze hazájában, s a maga felesleges értékeit adja érték cserébe. Az értékhalmozás, az érték-kicserélés bizonyos fejlett üzleti hajlamból fakad a finneknél. A finn kereskedő az áru szolidságában felveszi a versenyt az angollal, talán még túl is szárnyalja azt, mégpedig egyszerűen azért, mert *itt* az áru szolidsága s a kicserélés mozgékonyasága mögött nem a rideg önzés áll: a finn kereskedő a maga egyéni haszna mellett a másik fél érdekét is állandóan figyelemre méltatja. Ha szabad ezt a paradoxonszerű kifejezést használnom, azt mondhatnám, hogy a finn üzleti, praktikus életérzés önzetlen: egyformán tekint a maga hasznára és a másik fél érdekeire. — Még a spanyol *sosiego-val* is találunk érintkező pontokat a finn nemzeti karakterben. A finneknél is megvan az a stoikus életnyugalom — az élet nyugodt szemlélete, a kicsiségeken való

felülemelkedés képessége —, mely a spanyol viselkedést annyira jellemzi. A finn életnyugalom azonban nem színészi póz, mint a spanyolé, nem magára vett szerep, hanem a valóságos élet egészséges kisugárzása. Olyan valóságosan élt nyugalom ez, amelynek az egyszer büvörébe jutott idegen sem tud ellenállani. Ezért írnak utazók Finnországról úgy, mint a «csend országá»-ról. Ezért van az, hogy a hajszolt idegzetű közép- és nyugateurópai ember a finn élet felé vágyakozott a béke éveiben, a felé a finn föld felé, ahol nemcsak a levegő meg a víz, nemcsak a hó meg a fenyő tiszta üdesége hat csillapítólag a zaklatott idegekre, hanem az emberek életének nyugodt, tempós ritmusa is áterjed az odavetődött idegenre. A finn stoicizmus tehát igazi *életnyugalom*, az élet egészséges szívverésének tovaterjedő rezgése, nem pedig valami élet *fölött* álló viselkedés fölvevő szerepe.

Ha most már össze akarnók foglalni az érintett jellemvonásokat, s keressük a finn lélekalkat központi, uralkodó jegyét, akkor azt mondhatnók, hogy a finn viselkedés alapvető jegye a belső összeszedettség. Erre a lelki koncentrátságra vezethető vissza az egyéni beállítottságú közösségszolgálat, az élet gazdag áradását nyomon követő reális *esprit*, az önzetlen üzleti érzék és az egész életen elömlő stoikus nyugalom. Erre a jellegzetes finn összeszedettségre külön szót fejlesztett a finn nyelv, a *sisu*-t, amely egy egész nép világát magába sűrítő erejénél fogva idegen nyelvre teljességgel lefordíthatatlan. Fordíthatjuk az alkalomnak és a helyzetnek megfelelően bensőségnek, kitartásnak, türelemnek, visszaszorított dacnak, hirtelen kirobbanó haragnak: igazi értelmét csak a finn életből vett példákban ragadhatjuk meg. A finn *sisu* működött akkor, amikor a finn nép a vadon rengetegeket évszázadok folyamán irtotta, emberi településre alkalmassá tette, s lakóhelyét a Finn-öböl környékétől mind északabbra terjesztette, s a kopár földre virágzó emberi kultúrát varázsolt. A *sisu* munkálkodott akkor, amikor a finn nép a nyugati keresztyén műveltség iskolájára adta magát, s ennek fejében hat évszázadon át kifogyhatatlan türelemmel tűrte, hogyan állítja a svéd hatalom a finn erőt és a finn vért a maga szolgálatába. A *sisu* nyilatkozott akkor is, amikor a százéves orosz kancsuka-uralom nyílt ellenállásra hívta ki a finn hazafiak egész seregét: félelem nélkül, lobogó lelkesedés-

sel s élő hittel vállalták ezek a férfiak az orosz börtönök borzalmait s a szibériai bányák poklát. A tudományos, a művészi és a mindennapi életből is számtalan példát hozhatnék fel a finn összeszedettség, a kitartó, türelmes munka s a forradalomszerű hirtelen irányváltás, kirobbanás bemutatására. Képzeljük magunk elé Lönnrot Illés alakját, ahogy nyomorúságos viszonyok közt, legtöbbször mezítláb járja az Isten háta megetti, vadon erdők mélyén, mocsaras helyeken fekvő karjalai falvakat — mindenütt ősi népelemek után kutatva; majd amint otthon lázas nyugalommal rendezi az összegyűjtött énekeket, s oly kincssel ajándékozza meg nemzetét, mely az azóta eltelt száz év szellemi fellendülésének alapul, s a finn nép világhírének kiindulópontul szolgált. Említsem-e a világhírű Gallén-Kallela festő nevét, aki fiatal korában kitartó valóság szeretettel gyűjtögette a finn népelet jellemző megnyilatkozásait, majd a romantikus szemléletnek lett fanatikusa, Afrika vad tájai vonzották, míg végül új fordulattal művészete a szimbolizmus formanyelvévé s a díszítő motívumok primitívségévé egyszerűsödött. Művészetének nyughatatlan igazságkeresésében, látásának forradalomszerű irányváltásaiban, a folytonos elbensőülésben vajjon nem a jellegzetes finn *sisu* megnyilatkozását kell-e látunk? Hát a mindennapi életben hogy nyilatkozik a *sisu*? A finn paraszt a világ legbékétűrőbb s legkitartóbb szorgalmú embere. Vetéseit jó, ha három-négy évben egyszer megkíméli a pusztulástól a félelmetes *hallá*, az éjjeli fagy: s mégis minden évben elülről kezdi bizakodó hittel és reménnyel a természet kérlelhetetlen hatalmaival való birkózást. Ugyanez a munkában megkérgegedett tenyerű paraszt télvíz idején, amikor már elpihent a ház, s a házi foglalkozás elcsendesült, íróasztalánál olvasásba mélyedve hajlik könyv fölé, vagy árkuspapirosokra rója a sorokat, hogy vidékének nyelvi sajátosságait s régi hiedelmeit megmentse az enyészettől. Bezzeg azonban megélénkül ez a nyugodt, tempós finn paraszt, ha víg társaságba kerül, s bizony elég gyakran megesik — kivált ha egy kis pálinka is fűti a belső feszültség robbantó erejét —, hogy a maga igazának védelmére előrántja oldaláról a félelmetes *puikko-t*, a finn bicskát: egy szempillantás, s ellenfele vérében fekszik.

A *sisu* illetén sajnálatos kitörései azonban elvesznek annak

nagy értékteremtő ereje mellett. A tömött akarat, az egyszer feltett célnak soha többé szem elől nem tévesztése, az önmagából merítés s a türelmes kitartás világraszóló példáit teremtette meg már idáig is a finn szellemi alkotásoknak s a finn társadalomszervező és politikai erőnek. S mi magyarok vajjon mit állíthatunk a finn *sisu* mellé annak magyar párjául? Bizony nem mást, hanem a magyar *szalmalángot*. Hiszen a magyar szalmalángviselkedés is belső tűzből táplálkozik, belső összeszedettségéből, az élet legmélyebb céljaiért hevülő elszánásból, akárcsak a finn *sisu*. De míg a finn *sisu* tüze lassan égő parázs, a magyar szalmaláng heves és gyors ellobbanás. Amaz kitartó munkára, türelmet, szorgalmat igénylő értéktermelésre alkalmasabb, ez a rövidebb lélekzetű, de nagy hőfokot kívánó alkotásra. Mindamellett a magyar szalmaláng-természet csonkaságát, önmagába visszahulló jellegét, torzószerű alkotásokban nyilatkozó fellobbanásait mi érezzük legjobban — mi, akik közelről csodálhattuk a finn kitartás maradandó eredményeit és alkotásait. Mire volna képes a magyar lélek, ha a lobogó lelkesedés lángja mellett tartalékul ott állana a kitartó munka izzó parazsa? Egész életünk eredményesebb, látható kész alkotásokban gazdagabb és magyarabb volna akkor. A finn *sisu* ugyanis ősi eredetű finn tulajdon: valószínű tehát, hogy egyben ősi, elfelejtett, de talán könnyen visszahódítható ősmagyar sajátosság.

* * *

A finnek közösségi élménye több százból szövődött.

A legalapvetőbb ezek közt az Európa-élmény.

Gyökerei visszanyúlnak a viking-korba. Finn hajósok más északi fajtákkal együtt bejárták Európa tengerparti vidékeit, végigrabolták a gazdag kikötővárosokat, s dús zsákmánnyal megrakodva tértek meg hazájukba. Már ezekben az ősi időkben vonzotta a finn embert az európai élet csillogó magasrendűsége. Aztán jött a svéd hatalmi terjeszkedés kora. Nyugat nem a hősi világ ragyogásában jelenik meg most a finn tudatban, hanem az erőszak és a hatalom megtestesítőjeként. Az az ellenállás azonban, amit a finnség ezzel az erőszakos hatalmi terjeszkedéssel szemben kifejt, bukásra volt ítélve. A svéd terjeszkedés ugyanis a keresztyén hit mélységét s a nyugati műveltség magas rendűsége-

gét hozta magával, amikor a finn földre lépett, hogy ott a maga érdekkörét kiépítse, a maga életterét megvalósítsa. A finn ellenállás kezéből kihullott a fegyver. A finn nem harcolhatott a keresztyén hit ellen, amelyet a vértanúk hősi önfeláldozásában annyira rokonnak érzett a maga hősi eszményeivel; s nem küzdhetett a nyugati műveltség ellen, amelynek magasrendűségéről, csillogó pompájáról, gazdagító erejéről már régóta meg volt győződve. S mindezekon felül a svéd hatalom úgy jelent meg a finnség tudatában, mint egy rendezett, szabályok bilincseibe kényszerített, de éppen ezért a közös jólétet, a szellemi és anyagi felvirágzást szolgáló életforma. Így győzött az európaiság a finn népen. Győzött, mert a finn nép önként hódolt meg az európaiság három hódító fegyvere — a keresztyén hit mélysége, a műveltség csillogó világa s a rendezett, szabályozott életforma hasznossága — előtt.

Már a műveltségváltás első évtizedeitől kezdve mind többen és többen támadnak Finnországban, akik az elfogadott új világrendnek nem csupán passzív részesei, hanem cselekvő tényezői, igazi hordozói akarnak lenni. A finn tanulékonyság, a kimeríthetetlen s kielégíthetetlen finn tudásszomj az új, európai világrend megismerésére s elsajátítására irányul. Ifjak állanak elő, akik áthajóznak a svéd anyaország területére, hogy ott a helyszínen szívják magukba a hamisítatlan európaiságot, hogy majd megtérve hónukba terjesztői, képviselői, hordozói és fenntartói legyenek az új életformának. Így született meg a svéd uralom évszázadai folyamán az a finn intelligencia, amelyben a Svédbirodalomból átköltözött idegen hivatalnokréteg s a finnség soraiból kiemelkedett hazai réteg elválhatatlan egységbe olvadt össze: közös volt a nyelv, mely őket összefűzte — a svédnyelviség; közösek voltak az életeszmények — az európaiság rendezett életformája; s lassan a verség parancsa is közös érdekszövedéket teremtett e művelt réteg tagjai közt — az összeházasodás, a vérkeveredés révén. Ez a finn intelligencia — bármennyire érezte is a sorsközösséget az európai étellel, illetőleg a Svédbirodalommal, amelynek Finnország csak egy tartományaként szerepelt — megőrzött tudatában vagy legalábbis érzésében némi sajátos finn vonást: egyfajta finn partikularizmust, mely abban nyilvánult külsőleg, hogy magát sohasem nevezte

svédnek, hanem finn-nek. Ez a helyhez — a finn földhöz és a finn viszonyokhoz — kötött európaiság azonban nemcsak s elsősorban nem is partikuláris vonásokat hordozott, hanem az európai, illetőleg a svéd életközösségért való feladatvállalást, áldozatosságot, köteleességteljesítést. A svédnyelvű és európai eszményektől áthatott finn intelligencia tudatában volt annak, hogy a finn földnek és a finn életnek más szerepe is van az európai-svéd életközösségben, mint a pusztá rátámaszkodás nyelvben, műveltségben, életformában. A finn ebben az életközösségben nemcsak Nyugat, hanem Kelet felé is néz. Nemcsak átvesz és magához idomít, hanem védelmez is a romboló, züllesztő erőkkel szemben. A finn értelmiség abban látta hát az elkerülhetetlen finn szerepet, hogy ez a nép jókedvvel és önként ontsa vérét a svéd anyaország hatalmi érdekeiért Európa harcterein s a finn föld határai közt.

A svéd és az orosz hatalmi versengés meg-megújult a finn területen. S ezekben a harcokban, a változó szerencsével folyt hatalmi villongásban magának a finn népnek — az alsó néprétegeknek — is volt alkalma tapasztalatokra, összehasonlításokra tenni szert Nyugat és Kelet világrendje, eszményei és hatalmi módszerei közt. S ha a svédbirodalmi érdekeknek Finnországban csak a felső társadalmi réteg — a svédnyelvű hivatalnokelöltség — volt a szószólója az európaiság nevében: az orosz barbárság, a Keletről betörő pusztító néparadat megismerése tartalmat adott az egész finn nép Európa-élményének, amely eleinte csak felülről kapott üres, tartalmatlan, határozatlan eszményként csillant meg előtte. A sajátmaga feldúlt reményein, övéi kiontott vérén, háza felperzselésén, vetése elpusztításán élte át a finn nép azt, hogy határaitól keletre pusztító, ádáz, fékevesztett erők leselkednek, míg nyugatról áldásos, építő s rendező életakarát árad. Az európaiság-tudat így most már nem a felső társadalmi réteg kiváltsága csupán, s nem reked meg holmi svédbirodalmi érdekeltség vagy akár egy északi érdekközösség tűzön-vízen való hajszolásában s védelmében, hanem az egész finn népközösség alapélményévé vált, egyben igazi európaisággá mélyült: az európai közösséget védő szereppé. Ez a magyarázata annak, hogy ma az európaiság a legkiterjedtebb s egyben a legmélyebb közösségi élmény Finnországban.

Mindenki tudja ott, hogy a finn életet s a finn sorsot elszakíthatatlan szálak fűzik az európai életformához, s hogy jaj a finn népnek, ha egyszer ezeket a szálakat belső rombolás vagy külső erőszak szétszaggatná. A finnség bástya Kelet és Nyugat határvonalán, Nyugat világrendjének védelmezője Kelet barbárságával szemben: ez az élmény élteti, tartalmazítja, színezi a finn közösségi életnek minden megmozdulását, építő és harcos viselkedését. Ezt a sajátosan finn Európa-szerepet véli teljesíteni a finn közösség akkor, amikor a felvilágosultság, a reformok, a humanitás gondolatának jegyében épít, építi az európai rendezett életformát, — s ezt teljesíti akkor, amikor Keletre tekintve védelmi állásba merevedik, áldozatot, vért és aranyat nem sajnál azért, hogy a barbárság halálos öleléséből kiszabaduljon.

De éppilyen elevenen ható erő Finnországban a népiség-gondolat is, — amely pedig sok tekintetben ellentétes irányúnak látszik az európai gondolattal.

Amikor a finn társadalom kitermelte magából a svédnyelvű s európai igényű intelligenciát: ugyanakkor a népi élet ősi formái visszaszorultak a legalsóbb, de egyben a legszélesebb néprétegek körébe. A régi, ősi szokásokkal a hivatalos élet nem törődött, vagy ha törődött, akkor üldözte, megsemmisíteni igyekezett azokat. Az intelligencia és a parasztság közt mély, áthághatatlanak tűnő szakadék keletkezett: amaz lenézte mindazt, ami a maga európai életformájától merőben eltért, tehát a parasztko nyelvét, szokásait, viseletét, életmódját, regéit és hiedelmeit, — emez pedig ellenséges érülettel tekintett fel a másnyelvű és más erkölcsű urak rendjére, amely nem is igyekezett az ő életformáját, az ő baját és örömét megérteni. Az urak a formátlan, alakatlan, alacsonyrendű életet látták a paraszt életmódban. Pedig ennek a parasztéletnek ősi hagyományai, gazdagon tenyésző formái voltak már a társadalomszakadás korszakában.

Mindenekelőtt a parasztság őrizte azt az ősi finn nyelvet, mely a tér és idő korlátain keresztül egy közösségbe fogta össze a vele élőket: összekapcsolta a rég letűnt nemzedékek sorát az élő nemzedékkel, azt a jövőbeni finn nemzedékeivel, másfelől kiegyenlítette és semlegesítette a folytonos térbeli terjeszkedéssel járó elkülönülés veszedelmét. A finn parasztság sorsstudatát a finn nyelviség telítette először tartalommal: ez volt az a köte-

lék, mely apáihoz és fiaihoz fűzte a nemzedékeket, s megteremtette a lelkekben a folytonosságtudatot; s ez volt a távolságon és törzskötelékeken túl, csupán a finn föld egységében határolódó összekapcsoló erő, mely a geográfiai egység-tudatot elindította. Történelem és lakóhely, sors és haza így vált összekötő kapocssá a nyelv révén. Ehhez járultak a hiedelmek és más hagyományok, a szokások és más életszabályozó erők, amelyek mind egy sajátos paraszt közösségi érzés kifejlesztésén munkáltak. Régi, kötelező erejű szokások és hagyományok fejlesztették azt a tudatot a lelkekben, hogy a nemzedékek folytonosságában s a földrajzilag egységes népközösségben minden egyes tagnak megvan a maga sajátos szerepe, s hogy ezt a szerepet a közösség céljai, törekvései, eszményei és életlehetőségei határozzák meg. Ezt az alapvető szociális élményt — hogy az egyes ember annyit ér, amennyit a közösségi életben neki jutott szerepben teljesít — az ősi foglalkozásmódok körében élte át a finn paraszt legmélyében. Ha vadászatra, gyűjtögetésre, prémszerzésre indult: nem egyedül tette, hanem családja tagjaival s a közelebbi és távolabbi szomszédság társaságában; ilyenkor a vad elejtése, a zsákmány szétosztása és hazaszállítása mind közös terv és érdek szerint történt. Halásztársaságok vágtak neki a finn föld tó- és mocsárvilágának vagy a szabad tengernek: a napokig, sokszor hetekig tartó halászat ideje alatt az összeverődött halásztársaság szervezett életet élt, — a halászmesterség különféle tennivalói és az élelmezés kérdései, a lakás és a vigyázás dolgai szabták meg ebben a közösségben kinek-kinek a szerepét. A finn település délről észak felé irányult: a vadon őserdőket irtani, az irtásföldet felégetni s így művelésre alkalmassá tenni — nem egyéni erővel és leleményességgel, csak megfeszített közös munkával lehetett; a gazda maga mellé vette a szomszédbeli munkaerőket, s azokkal együtt, kiosztott szerepek szerint, határozott munkaterv alapján igyekezett a kitűzött feladatot megvalósítani. A finn nép, a parasztság tehát korán átélte a természet mostohaságának, az élet keserves küzdelmének kényszere alatt azt, hogy csak a közösen végzett munka vezet célhoz, csak közösségi munkával lehet az élet nagy feladatait megoldani.

Hogy viszonylik egymáshoz a finn társadalom «úri» rétege s a közösségi életformákban konzerválódó parasztréteg, s miféle

változásokon, módosulásokon ment át újabb időben ez a társadalmi viszony?

A döntő fordulat akkor történt az urak és a parasztek egymáshoz való viszonyában, amikor a múlt század elején Finnország orosz fennhatóság alá került, illetőleg — legalábbis személyes és okmányszerű cári biztosítékokban — az orosz szuverenitás alatt állami autonómiát nyert. Ettől az időponttól kezdve az addig ellentétes irányú társadalmi fejlődés — mely parasztságot és úri rendet élesen szembefordított s eltávolított egymástól — fokozatosan kezd megszűnni, s egymásba futó, összehajló fejlődésiránynak ad helyet. A svédnyelvű értelmiség egyszerre elveszti közvetlen kapcsolatát a Svédbirodalommal, s így lassan tudatára ébred — a legjobbakban — a maga tartalmatlanságának, értelmetlen voltának a megváltozott, új viszonyok közt. Majd arra is ráeszmélnek az intelligencia gondolkozói, hogy a finn parasztságot minden szembefordulás ellenére is kötik bizonyos közös élmények a műveltek rétegéhez. Ott van mindenneke előtt a finn lét folytonosságának s a finn föld egységes összetartozásának tudata, amelyet a parasztságban a finn-nyelviség, az úri rendben ellenben a svédbirodalmi érdek fejlesztett ki. Ehhez járul a bástyaszerep Kelet és Nyugat mezsgyéjén, melynek valóságosságát paraszt és úr egyformán mélyen élte át — ha más és más indítékokból is. Megvan hát a lehetőség, hogy a tartalmatlanná vált intelligens réteg átmentse életét jövő századokra — úgy, hogy lélekben, célokban és eszményekben egyesül a finn parasztvilággal. Másfelől azonban egyúttal az is kiderült, hogy a paraszt életforma felemelése s az egész finn életre kiterjesztése az egyetlen kezesség, mely a finnség létének alapot, fennmaradásának támaszt, az orosz birodalom népi zagy vaságában függetlenséget biztosít. Nem pusztá rendi érdekek forogtak hát kockán, hanem egy egész nép létérdekei. Nem egy rendet kellett menteni az enyészettől, hanem egy nép élelét. Így forrt össze az «úri» rend érdeke az orosz elnyomás sötét évtizedeiben az egész nép érdekeivel, s így született meg a felső réteg kiemelkedő tagjaiban a finn hazafiúi érzés, amely innen kezdve valósággal csodákat művel a finn élet szervezésében. A finn hazafiság nagy életparancsa, kézzelfogható célja pedig nem egyéb, mint a finn létnek, a műveltség, a társadalmi és az állami életformának az ősi paraszt élet fundamentumára való felépítése.

Ezt a felismerést és ezt a célt az intelligencia a hihetetlenül friss finn tanulékonyssággal és finn szívóssággal igyekezett megvalósítani. Megindult mindenekelőtt a nyelv váltás folyamata. A svéd nyelviség hagyományába s rendi konzervativizmusba ütköző, de folyton tért nyerő, majd diadalmasan folytatódó küzdelem kezdődött — a finn parasztság nyelvének megtanulásáért, e nyelv jogainak az élet minden vonalán való biztosításáért s az egyéni és közösségi élet köreinek finnesítéséért. Levetik a rég fölvetett svéd családneveket, s ősi finn nevekre cserélik azokat. Használatba jönnek az ősi pogányműveltségben gyökerező keresztnevek. A helyneveket szívós, kitartó következetességgel népies, finn alakjukban használják. S megindul a külső életforma átváltása mellett a belső világ finnesedése is. Megjelenik Lönnrot fáradozásai révén a Kalevala ősi világa, ahogy azt a parasztság századokon keresztül regékben, énekekben őrizte, magáénak vallotta. S a Kalevala népi hagyományvilágából új életre lendül megifjodó, megerősödő Anteusként a finn-nyelvűvé vált irodalom, a költészet, a zene, a festészet, a szobrászat, az építészet. A magaskultúrának új felvirágzása kezdődik: s mindez a finn-nyelviség ősi hagyományvilágára támaszkodik.

Hát a parasztság hogy viselkedik e nagy közösségi megújulás idején?

Maga is tevékeny részt kért az átalakulásban. Nagy tömegekben indította fiait és leányait az előttük megnyílt finn-nyelvű iskolákba, majd az egyetemre. Paraszt származású s a paraszt eredetet nem felejtő, apáinak világával szoros kapcsolatot tartó új intelligencia nőtt fel, amely aztán tovább segítette a közösségi megújulásnak és a társadalmi felhajtóerőnek egyszer már megindult lendületét. A nyelvben, vérben, gondolkodásban és érzésben elparasztosult, elfinnesedett finn-nyelvű új úri rend abban látja a maga legfőbb életszerepét, hogy az ősi paraszt életforma konzerválását és életbentartását munkálja. A tudomány megújult lendülettel gyűjti, rendezi s népszerűsíti a parasztélet hagyományait: a szellemi és a tárgyi hagyományokat egyaránt. A legfőbb finn irodalmi társaság a népköltés hagyományainak egybegyűjtésében, az enyészettől való megmentésében látja legfontosabb munkaterületét. A nyelvtudó-

mány a paraszttélet szókincsének egybegyűjtését, rendezését, szótározását tűzte ki egyik legfőbb feladatául — mégpedig olyan módszerrel, amely szokat és tárgyakat együtt gyűjt és kutat, s így a parasztkultúra külső és belső világát, nyelvi formáját s lelki és tárgyi tartalmát egyképpen tekintetbe veszi. A parasztkultúra emlékeinek s életben levő formáinak védelmére, megőrzésére s terjesztésére csak nemrégiben is országos szervezet alakult Finnországban. Az egyetemi ifjúság legszebb szórakozása, legnemesebb foglalkozása a szülőföld-munka: egyfelől szűkebb hazájuknak, szülőföldjüknek népi hagyományait, a parasztműveltség emlékeit igyekeznek megmenteni, összegyűjteni, közkinccsé tenni, másfelől a magasabb műveltséget, az európaiságot s a finn tudomány eredményeit törekszenek felvilágosító munkával a parasztság felé közvetíteni.

A finn közösségi életnek azonban az európaiság és a népiség mellett van egy harmadik eszménye, illetőleg szervező elve: a néprokonsági gondolat. Ebben a tekintetben a finn tudományosságának van nagy szerepe a közösségi élet szervezésében.

Finnországban a tudomány teljesen áthatotta az életet — nem csupán abban a tekintetben, hogy a honi paraszttélet értékei felé fordul elsősorban, hanem abban is, hogy keresi, kutatja, felderíti a finnséget más népekkel összekötő nyelvi, vérségi s lelki szálakat. Nyelvészek, etnográfusok és régészek nem elvont tudományosságot űznek akkor, amikor a finn nép és a finn műveltség régi, távolra mutató szárait bogozzák, hanem igazi finn közösségi munkát végeznek. Már az effajta tudományos munka elindulása sem pusztán az igazságkeresés általános feltételeiből fakad, hanem a finn sors igazságának szomjúhozásából. A finnség — bármennyire európaiasodott életigényeiben, s bármennyire megizmosodott saját népiségének tudatában — nem szabadulhatott egy nyomasztó érzéstől: a magánosság érzésétől. Bármily mélyen élte is át az európai életközösség és a finn népi közösség érzését, mégis egyedülvalónak, magárahagyottnak kellett éreznie magát az európai világrendben. Ez az elhagyatottsági érzés, ez a magánosság-élmény az, ami a rokon népek kutatását útnak indította, s ma is éleszti, táplálja.

S a finn életre éppen az a jellemző, hogy ez a rokonok után való sóvárgás, a rokonság gondolatában való erőgyűjtés szük-

sége nem egyes kiemelkedő egyénekben él csupán, hanem intézményes formát öltött, mert az egész társadalmat áthatotta. Finnországban tekintélyes, minden oldalról bőkezűen támogatott, gazdag szervezet gondoskodik a rokonságkutatás irányításáról, eredményeinek közkinccsé tételéről. S a kiküldött kutatók a finn határokon kívül eső rokonnépekkel való összetartozás tudatát nemcsak a finn közösségi tudat izmosítására fordítják, hanem a finn öntudatból tüzet lopnak az illető rokon közösségi tudatának szítására, lángallobbantására is. A finnugor s a távolabbi uráli, sőt urálintaji kutatás Finnországban régóta érzi, hogy az öntudatosabb, gazdagabb, magasabban álló testvérnek kötelességei vannak az öntudatosodás alacsonyabb fokán megrekedő, esetleg mélyre süllyedt, szegény testvérral szemben. Testvérnépek gyámolítása, népi öntudatra ébresztése, a haladás útjára segítése s pusztuló hagyományaik megmentése az a lelki háttér, mely a finnek rokonságkutatását étellel, tartalommal telíti s a finn közösségi gondolat szolgálatába állítja. Mert hiszen az alulmaradt testvér felemelése nem a mi magunk erejének megsokszorosítását eredményezi-e? A legaltruistább irányú rokonkutatás közvetve valóban a leghasznosabb eszköznek bizonyul a saját népi öntudat erősítésében. Finnországban ma mindenki tudja, érzi, hogy a finn gondolat izmosodik, a finn közösségi tudat erősödik azzal, ha lelki és művelődési szálak szövődnek a régen elvált s esetleg alacsonyra süllyedt, de ismét a fejlődés útjára segített testvérnépek felé.

Finnországon tehát a közösségi gondolat hármas iskolát járt. Kijárta mindenekelőtt az európaiság iskoláját; ennek eredményeként a finn élet ma mindennél jobban érzi, hogy létének fenntartása, védelme és erősítése európai feladat: az európai életközösségért vállalt nehéz szerep. Iskolába járt a finn öntudat a parasztvilág életformáihoz, életeszményeihez, — s ráeszmélt így arra az igazságra, hogy a társadalmi rétegződés csak akkor szolgálhatja a közösség létét, függetlenségét, fennmaradását és virulását, ha ősi, közös hagyományok, azonos eszmények alapján az egyes rétegek egységbe kovácsolódnak: a felső rétegek lehajlása a mélyrétegek felé, nemkülönben a mélyrétegek fölfelé áramlása az élet természetes ritmusát követi. Jó öntudatosító iskolának bizonyult végül a néprokonsági gondolat, mely

egyfelől a kínzó magánossági érzéstől szabadította meg a finn közösséget, másfelől az altruista szolgálat gyakorlásával a sajátképeni finn közösségi élet önzetlen szolgálatára is temérdek lekötött erőt szabadított fel.

Más szavakkal: a finn társadalom szerveződését három közösségi élmény irányítja. Az európaiság jelenti itt a reformok vágyát, új eszközök és életberendezések kipróbálását, — a felvilágosult újító törekvést, amely nem ismer lehetetlent, ha az életet elviselhetőbbé, kényelmesebbé, eredményesen munkálkodóvá és szebbé akarja formálni; de jelenti egyúttal azt a pótolhatatlansági érzést is, amely az egész finn életet s annak minden egyes tényezőjét, tagját fontosnak, nélkülözhetetlennek látja az európai életközösség egészében. A népiség ezzel szemben jelenti a finn társadalom szerveződési folyamatában a hagyományhoz, a régi szokásokhoz, a faji karakterhez ragaszkodó konzervatív erőt, — a féktelen újítási vágy jótékony nehezékét, amely minden Európa-kiroccanást s minden behozott új életformát az ősi, jellegzetes finn alkathoz mér és a sajátos finn viszonyokhoz alkalmaz. A néprokonság végül — amelyben magasabb szintézisbe olvad európaiság és népiség — azt a szerepet tölti be a finn szociális életszerveződésben, hogy frissen, üdén tartja a lélek önzetlen erőit, amelyek a másikért, a testvérnek felismert közösségi tagért állandó szolgálatra s áldozatra ösztönöznek.

Európaiság, paraszétéletforma, rokonsági összetartozás: ezek az egymással összebékített, egymást kiegészítő gondolatok, eszmények és élmények szervezték a finn közösséget olyanná, amilyen s ezek töltik meg azt ma is étellel, tartalommal, igazsággal.

* * *

A finn társadalmi szerkezet a legegészségesebb szociális képletek közé tartozik. Hiányzanak belőle az afféle misztikus és irracionális tényezők, mint a függelem tudata vagyis az alárendeltség társadalomszervező ereje, továbbá az a társadalmi kiválasztó elv, amelynek jó magyar neve a protekció-rendszer, végül az a valami, amelynek szintén jó magyar neve van: bürokratizmus.

Ki ne ismerné közülünk az alárendeltségi vagy függőségi

viszonyt, amely abban áll, hogy egy társadalom minden tagja s minden rétege egyfelől fölé, másrészt alá van rendelve más tagoknak és rétegeknek. A fölfelé térdet-fejet hajtó, a lefelé cezaromániában szenvedő embertípus ennek a függelmi tudaton épült társadalmi szerkezetnek tipikus képviselője. Ilyen embertípussal Finnországban tizenkét hónapi ottartózkodásom ideje alatt nem volt találkozásom, pedig igyekeztem a legkülönbözőbb társadalmi rétegekkel tartani fenn érintkezést. Ott a függelem tudatát, az alárendeltség lealacsonyító érzését s a fölrendeltség önteltségét minden lehető társadalmi viszonyulásban a *szociális felelősségtudat* és az *emberi méltóság tudata* helyettesíti. Ott minden ember érzi a roppant felelősséget, amely ránehezedik azon a helyen, hová a közösség érdeke s a maga egyéni értéke állította. Nem a személyi lekötelezettség, nem a személyi szolgálat, hanem a közösségi gondolat s az egyéni érték védelmének gondolata hatja át egész lényét. Mily felemelő érzés tudatában lenni a magunk pótolhatatlanságának: ez az érzés mélyül az emberi méltóság tudatává, amennyiben az önérték mellett a mások emberi értékét is megbecsüli.

Finnországi tartózkodásom alatt egy ízben egy híres egyetemi tanárnak voltam vendége. A Viipuri melletti kies fekvésű nyaraló padlásszobájában nyertem elhelyezést. Gyönyörű volt a kilátás: messze tekinthettem innen a környező fenyvesek világába, s messze követhettem tekintetemmel a csobogó patak szeszélyesen kanyargó útját. Azonban csak kora reggel volt néhány szabad percem az ábrándozásra, no meg estefelé sűrűvédkor, amikor érdemes házigazdámval kísértáltunk a környékre. Egész nap ugyanis megállás nélkül folyt a munka: egy szótár sajtó alá rendezésének megbeszélése. Az étkezések idejére az egész család egybegyűlt. Ott ült az asztalfőn a végtelenül intelligens és finomlelkű háziasszony — férjének hű segítőtje a tudós munkában is. Ott volt a bájos egyetemista leány, aki magyar üdvözléssel és Petőfi-versek idézgetésével mutatta meg rokonszenvét a magyar vendég iránt. Ott volt a halkszavú gimnazista leány s a kis gimnazista fiú. Hova lett a boldog családi együttes azóta? Öreg barátom épp a napokban értesített, hogy a kis gimnazista azóta katona lett s most frontszolgálatot teljesít, a két leány szintén a harctéren lottáskodik. De nem erről akar-

tam most szólani, hanem arról, hogy az asztal mellett helyet foglalt még egy csinos, művelt leány, aki a családtagokkal felváltva vett részt a tálalásban. Ez a bájos leányka bizony nem volt más, mint a ház cselédje. Istenem, mennyit vesztett ősi melegségéből és értékéből ez a magyar szó, hogy *cseléd!* Ma már Finnországba kell mennünk, hogy megértsük azokat a régi patriarkális magyar viszonyokat, ahol a cselédet családtagnak tekintették, ahol gazda és cseléd közt nem az alárendeltség szolgai viszonya, hanem az egymást kölcsönösen megbecsülő munkamegosztás érvényesült. Eleinte bizony magam sem igen tudtam, hogyan viselkedjem a kedves, intelligens finn cseléddel. Apróbb-nagyobb szolgálatait irányomban szinte észrevétlenül végezte — bár igyekeztem kerülni a kiszolgáltatásnak még a látszatát is. De legnagyobb gondot a borraivaló kérdése okozta. Mikor távoztam a házból, éreztem, hogy a sok szíves szolgálatot nem fogadhatom el ingyen ettől a cselédleánytól. De ahogy finom, művelt arcvonásaiba tekintettem, visszariadtam attól, hogy borraivalóval sértsem meg jóságáért. Később fel is világosítottak finn barátaim, hogy valóban bármely finn cseléd emberi méltóságában volna megsérte, ha valaki apró szolgálataiért borraivalót ajánlana fel neki. Hol vagyunk mi ettől a társadalmi felfogástól, mi, akik naponta tapasztalhatjuk, hogy cselédeknel és szolgálknál nagyobb urak sem átallanak borraivalót elfogadni, sőt egyenesen elvárni.

Hát arról szóljak-e, hogy állanak a finnek a protekció dolgával? Erről már régebben is megemlékeztem egyik írásomban,¹ de meg nem állhatom, hogy ebben az összefüggésben is el ne mondjam egy erre vonatkozó élményemet. Egy intelligens társaság volt együtt: tanárok, írók, politikusok és más okos emberek. Közülük néhányan Magyarországot is megjárták, s így már belekóstoltak a magyar élet egynémely furcsaságába. A társaság minden tagja engem kérdezett, faggatott: hogy van ez s ez Magyarországon. Az egyik a magyar parlamentáris rendszer minden csínját-bínját szerette volna tőlem töviről-hegyire kitudakolni; a másik a népművelés állapotáról, céljáról, eszközeiről és eredményeiről akart pontos adatokat szerezni; a

¹ L. Magyar Szemle, 1937 ápr. 403. 1.

harmadik az épp akkoriban folyamatban levő középiskolai reformok mibenlétéről, a magyar iskolaszervezet rendjéről érdeklődött roppant melegen. Ez még csak mind hagyján! Igazán fogas kérdéseket azok a Magyarországon járt finnek adtak eléem. Az egyik például megkérdezte, hogy hogy is állunk azzal a híres feudális rendszerrel s a földreformmal Magyarhonban? A másik ilyenfajta kényelmetlen kérdés az volt, magyarázam én meg, mi is az a protekcionizmus? Egyszerre a társaság valamennyi tagjának érdeklődése e csupán híreből hallott szó felé fordult, s oly egyhangúan sürgették a felvilágosítást, hogy nem üthettem el tréfával a dolgot, s egyáltalában nem akartak megelégedni azzal a kijelentéssel, hogy korántsem olyan érdekes az egész dolog, mint ahogy ők gondolják. Mit volt mit tennem, bele kellett mennem a magyarázatba, s ilyenfajta meghatározását próbáltam adni a protekciónak: ha — mondtam — valakinek állásra, előlépésre vagy más ilyesmire van szüksége, akkor elmegy valamely befolyásos atyjafiához vagy más személyes ismerősehez, minnek következtében az illető nagyúr szól a dologban az illetékes helyen, s aztán jön az állás, az előlépés stb. — már t. i. ha elég tekintélyes és befolyásos ember volt az illető közbenjáró. Hallani kellett volna minden magyar embernek azt az általános felzúdulást, ami szavaimat követte. Egyremásra zúdították fejemhez az ilyenfajta bosszankodó és elámuló felkiáltásokat: «Hát akkor — Uram Isten — mire valók a képzettséget és végzettséget igazoló bizonyítványok, az oklevelek?» «Hát hiszen azokra is szükség van olykor» — nyugtattam meg a háborgó kedélyeket. «No meg aztán újabban a javulás kétségtelen jelei kezdenek mutatkozni ezen a téren — mondtam. — Egyes miniszter urak ugyanis szigorúan elrendelték, hogy senki ne merjen ezentúl protekciót igénybe venni. Egy-két szerencsétlen protekciózót pedig már példásan meg is büntettek.

Még szerencse, hogy a bürokratizmus mibenlétéről nem interpellált meg senki finnországi tartózkodásom ideje alatt. Ha még a protekciózás ártatlan rendszere (legalábbis nálunk még mindig van, aki nyíltan hangoztatja, hogy nagy előnye, pótolhatatlan érték kiválasztó ereje van ennek a sokat szidalmazott, de annál hasznosabb rendszernek), ha — mondom — még a protekció fogalma is ily felzúdulást váltott ki finn barátaim

körében: elképzeltük, mily méltatlankodó hangkitörésekben lett volna részem, ha történetesen a bürokratizmus lényegét is meg kell előttük magyaráznom. Bármennyire szépítettem volna is a dolgot, olyasmit kellett volna mondanom, hogy például: a bürokratizmus jelenti azt a hátborzongást, amellyel a szerencsétlen ügyfél belép egy hivatalba; jelenti azt a fagyos és minden emberi iránt érzéketlenséggel övezett hivatali személyt, akit a felgyülemelő akták tengere elborítással fenyeget, s aki ezért már csupa önvédelemből is főkötelességének tartja, hogy az ügyféllel, az ő megölő ellenségével szemben eleve az elutasítás álláspontjára helyezkedjék. Jelenti a bürokratizmus — folytathattam volna — azt a huzavonát, amellyel a lehető legegyszerűbb ügyet is hihetetlen hatványokra sokszorosítják; jelenti azt a kitarató fáradozást, amellyel a szegény ügyfelet fűtől-fáig s aztán megint vissza fától-fűig küldözgetik, míg bele nem fárad a szerencsétlen, s takarodót nem fúj bürokrata őhatalmassága előtt. A mi jámbor finn testvéreink valóban kegyeltjei a sorsnak, mert még hírből sem ismerik a bürokratizmus mindent felemészítő, hivatalnokot, ügyfelet egyformán elnyeléssel fenyegető szörnyetegét. Sehol sem találkoztam finn hivatalokban ezzel az itthonról oly jól ismert szörnyeteggel. A finn hivatalok — különös — családi melegséget sugároztak. Ha tétova alakom feltűnt egy-egy hivatal ajtajában: nem állattak és nem előszobáztattak, hanem a legközelebb ülő hivatalnok, illetőleg hivatalnoknő nyomban sietett megkérdezni ügyemről, és sohasem fordult elő, hogy más-hoz küldözgetett volna azzal a megokolással, hogy hát ez az ügy nem az ő reszortjába tartozik, hanem mindjárt megcsinálta ő maga az elintézést, s ha szükség volt rá, maga vitte láttamozás végett egy másik úrhoz vagy úrhölgyhöz. Sohasem fogom elfelejteni azt a bájos kedvességet, amellyel a helsinki rendőrségen egy hivatalnokkisasszony elintézte tartózkodási engedélyem ügyét. Szinte sajnáltam, hogy nem kellett abban az ügyben többször is felmennem a rendőrségre. Később, mikor Turkuba költözködtünk, a lakáskeresés gondja s más gondjaim miatt napról-napra halogattam, aztán pedig — úgy látszik — végkép elfelejtettem az útlevelem, illetőleg tartózkodási bizonyítványom helyi láttamoztatását. Egy szép napon csak beállít a lakásomba egy úriember, bemutatkozik, udvariasan elbeszél-

get, s végül csak úgy mellékesen megemlíti, hogy tudja, mennyi a gondom ebben az idegen városban, felajánlja hát, hogy mivel neki naponta úgyszólván a rendőrség felé visz az útja, beadja útleveletem láttatás végett, s másnapra vissza is juttatja. Nagy álmélkodásomra aztán bevallotta, hogy ő rendőrtisztviselő, s bejelentésem megkönnyítése végett tette nálam tiszteletét. Útleveletem, amelyet — megvallom — nem a legnagyobb bizalommal nyújtottam át neki, másnap a szükséges bejegyzéssel annak rendje és módja szerint vissza is kaptam. Ezt az előzenészetet csinálja utána a magyar hivatalnok! Vagy amikor a kultuszállamtitkárnál tettem látogatást minisztériumi hivatalában! A szolga a legnagyobb udvariassággal és szolgálatkészséggel mindjárt bevezetett az államtitkár úr szobájába, s engedelmet kért, hogy értesítse jövetelemről a miniszternél tartózkodó államtitkárt. Két perc múlva már meg is jelent az ajtóban az államtitkár mosolygó képe, a leglelkötelezőbb udvariassággal kérte a bocsánatot megvárakoztatásomért, s aztán a legnagyobb fesztelenség és a legmesszebbmenő megértés légkörében zajlott le megbeszélésünk. S a tanulság: önála sem vettem semmi jelét észre a bürokratizmus feszességének s elutasító magatartásának.

Szegény boldogult Teleki Pál mennyit küzdött a bürokratizmus és más magyar társadalmi betegségek ellen, ő előtte — akiről tudjuk, hogy Finnországot annyi szeretettel és lelkesültséggel járta és tanulmányozta — bizonyára a finn társadalom egészséges szerkezetének példája lebegett akkor, amikor a lelkek nevelésével igyekezett a bürokratizmus, a protekcionizmus és a basáskodó magatartás társadalomellenes erőivel felvenni a küzdelmet.

* * *

A múlt nyáron — már nem is tudom hányadszor — újra elolvastam Kivi Eleknek, a legzseniálisabb tehetségű, de egyben a legszomorúbb sorsú finn írónak remekművét, a *Seitsemán väljesta* — Hét testvér — című regényt. Ezer utazás nem ér fel e könyv tanulságaival. Van ebben a regényben, mely a finn föld rejtelmes szépségeit, a finn lélek rejtett titkait, a finn képzelet játékos csapongását shakespearai erővel és cervantesi humorral ábrázolja, egy jelenet, amely különösen kitörölhetetlenül véső-

dik az ember lelkébe.¹ A világtól elvadult apátlan-anyátlan hét fiú vadászatra indul. Szerencsésen el is ejtenek egy hatalmas medvét. Killi és Kiiski, a két hű kutya csaholása azonban felriasztja a viertolai birtokosnak erdőn legelésző ökörcsordáját. Rájuk ront a csordának egy kisebb része: a legények agyonvernek közülük hetet, hármat pedig megszalasztanak. Ez a három elmenekült ökör fellázítja a csordát, s egyszer csak megjelenik 33 megvadult ökör a halálra rémült fiúk előtt. Vad futás kezdődik az erdőben, folytatódik az irtásföldön. Nyakig érő mocsarakon gázolnak keresztül: az ökrök utánuk. A csordajáratnak bekerített helye van; a megvadult állatok azonban áttörik a palánkot, s most már percről-percre fogy a távolság a menekülők és az üldözők közt. Szegény fiúk már az elemózsiás tarisznyájukat is elhajigálják, hogy könnyebben futhassanak. Csak a pálinkásbutykost tartalmazó tarisznya nem jut erre a sorsra: azt tovább cipeli vállán Lauri, aki a pálinkát a nagy vadászkirándulásra vásárolta. Egy ismert kőszikla felé veszik útjukat, az Ördögkő felé, amely meredeken emelkedik ki a sík vidékből. Egy szempillantás, s már fenn vannak, kimerülten terülnek el a sziklalapon, amely csak éppen akkora volt, hogy összebújva elfértek rajta.

Az igazi megpróbáltatás azonban csak most kezdődik. A bosszútól lihegő állatok nem tágítanak, hanem bögve, morogva s a port kapálva körülveszik a sziklát. Leszáll az éj sötétsége, de az állatok nem mozdulnak. Aranysugaraival feljön a nap a fenyőfák háta mögül, de az állatoknak eszük ágában sincs továbbállni. A tisztás buja füve elegendő táplálékot nyújt nekik, s ha a sziklától messzebb kószálnak is olykor, egy-kettő folyton a közelben marad, szemmel tartja a szerencsétlen áldozatokat, s dühös bögésével jelt ad a többinek, mihelyt valamelyik fiú megkísérli a szikláról leszállást. Mitévők legyenek, hová forduljanak? A pálinkásbutykosból egy-egy korty eleinte csak ad némi enyhületet az éhség és szomjúság ellen, de azzal is nagyon takarékosan kell bánniuk. Mesélgetnek hát egymásnak,

¹ Seitsemán veljestä. Kertomus, tehnyt A. Kivi. Somistanut Akseli Gällen-Kallela. Kustannusosakeyhtiö Kirja, Helsinki. 1931. 7. és 8. fejezet.

hogy kétségbeejtő helyzetüket feledjék, mesélnek az Ördögkő eredetéről s egyebekről, de a mese szava is folyton az étel és ital üdítő képét varázsolja eléjük. Éjjel felváltva virrasztanak, hogy az álom szendergésében valamelyikük le ne henteregjen a dühös állatok közé. Végre mentő gondolatuk támad. Felállanak, s egyszerre irtózatossá válnak, erővel kurjantani kezdenek . . . egyszer, kétszer, háromszor. A távol bércek, a közelben susogó erdők visszhangozzák a rémítő kiáltást: a viertolai birtok ura is meghallotta, s összeborzongott, arra gondolván, hogy az erdei manók üzik vele játékukat. Többször is próbát tesznek a vészkiáltással: hasztalan, nincs menekvés. Itt fognak éhen pusztulni, dicstelen halállal kimúlni, csontvázukat majd a vadászok ámulva fogják összeszedni s vizsgálgatni. Erre szülte hát őket szegény édesanyjuk? Ez hát az élet? Ennyit ér az egész? Már három nap és három éjszaka múlt el felettük, és sorsukban nincs változás. Azaz hogy igen: helyzetük mind kétségbeejtőbbé válik. Lauri, a pálinkástarisznya tulajdonosa — azon veszik észre — jókat kortyantott titokban a butykosból, s mámoros fővel kötekedni kezd a többivel. Csúfolja, gyalázza őket az addig galambszelidnek ismert fiú, jókedvében dalol, táncra perdül, s nem hajt se a szép szóra, se a fenyegetésre. A többiek belátják, hogy sorsuk egy ostromlott várnép sorsához hasonló: vezért választanak hát maguknak. Engedelmisséget fogadnak neki, s egyben azt a határozatot hozzák, hogy aki nem hajt a vezér szavára, azt kímélet nélkül az ökrök martalékává dobják. Juhani, a vezérré választott legidősebb fiú, azonban hiába parancsol nyugalmat a mámoros Laurinak, aki most éppen templomosdit játszik, s szörnyű zagyvaságokat prédikál: kimondja hát az ítéletet — ijesztésül —, hogy Laurit le kell vetni a szikláról. A nagyerejű s komoly Tuomas nem veszi tréfára a dolgot: ha ítélet, legyen ítélet, ő a legerősebb, ő lesz hát a hóhér, aki a bíró ítéletét végrehajtja. Hiába csendesíti maga Juhani, hiába a többi részéről is minden okos szó, hiába a testvérgyilkosság szörnyűségének emlegetése: Tuomas ragaszkodik az ítélet végrehajtásához. S most irtózatossá válnak keletkeznek ott, a szikla tetején. Egyesek a nagyerejű Tamással birkóznak, mások a meg-részegült, könnyelmű Lauriba kapaszkodnak, hogy visszatartsák a lehangolástól. Mint egy óriási szörnyeteg, úgy mozog,

vicsorog és ordítózik a szűk sziklatetőn az egymásba kapaszkodott testvérsereg. Végre erőt vesz rajtuk az általános elernyedés, s lihegve terülnek el egymás mellett, a szerencsétlen Lauri pedig mély álomba merül. Már éppen az éhhalálra készülnek, mikor Timo, az ábrándos fiú, hirtelen támadt ötlettel rávillant a menekülés útjára: «Hisz itt a puskánk mellettünk, valamennyi töltve, tartalékgolyó elegendő a Lauri pálinkástarisznyájában: csak nem fogunk hát éhen pusztulni itt, a sok-sok eleven ökörhús előtt». Az élet visszatér az elaléltakba. Hogy ez nem jutott hamarabb eszükbe! Igen ám, de hogy tudják majd megtéríteni a megölt állatok árát a gazdának? — hangzik fel az aggodalmas felelősség szava. Tegyük még egy próbát a kurjantással, hátha a végső pillanatban mégis segítség érkezik, s nem kell az öldöklés fegyveréhez folyamodnunk — ajánlja egyikük. Erejük végső megfeszítésével kiáltanak még egyszer segítségért. Válasz sehonnan. Nincs hát más választás: elő a fegyvereket. Az est közelget, közeledő vihar szele zúg keresztül az erdőn. S a fiúk felállnak szép sorjába, felemelik puskájukat, s egy szempillantás múlva sűrű füstfelhő burkolja be őket. S odalent elbödülnek a megrettent állatok, oldalukból fekete patakokban omlik a vér, lábuk égnek meredve még soká rángatózik. A nagy zajra Lauri is kinyitotta szemét egy pillanatra: bámulva hallgatta a mellette felhangzó puskaropogást, az alulról feltörő állatbömbölést s a leje felett zúgó égiháborút. Egyszerre mintha süllyedni kezdett volna vele a világ valami feneketlen mélység felé, s már nem érzi a zuhogó eső verését, amely egykettőre véget vetett az égi és a földi háborúnak. A hat fiú leszáll a szikláról, fenyőfák tövébe bújva várják meg az eső végét, aztán tüzet gyújtanak, s egy-egy ökörhúsdarabot sűtnek, hogy éhüket csillapítsák. Megnyugodva terülnek el a tűz mellett, hogy felébredve tovább gondolkozzanak az állatok megnyúzásáról s a csorda gazdájának értesítéséről.

Ki ne érezné ki ennek a sziklajelenetnek mélységes szimbolizmusát? A szikla, melyet az ellenséges indulatú ökörcsorda minden oldalról fenyeget, maga a finn haza, a környékből sziklaként kiemelkedő Finn-félsziget. Hányszor környékezte a finn földet s a rajta megbúvó kis finn népet ellenség a történelem folyamán! A százéves orosz elnyomás ideje alatt különösen úgy

érezhette magát a finn nép, mint a bosszút lihegő ökörcsordától szorongatott hét testvér az Ördögszikláján. Az éhenhalás réme is hányszor fenyegette ezt a népet: hányszor tengődött a legnagyobb nélkülözések közepette fakéregkenyéren! Hányszor tört ki a legnagyobb ínség idején a test vérviszály: a karjalai törzs orosz uszításra hányszor dúlta végig a szép Suomi-földet, s hányszor ontotta ádáz rablóhadjáratban a testvér finr törzsek véré! S hogy túrt ez a szegény finn nép szinte emberfeletti türelemmel mindenféle elnyomást és megpróbáltatást! Csak a végső szükségben küldötte világgá jaj kiáltásait, abban a reményben, hogy az emberiség meghallja szavát. De a finn jajkiáltás mindig eredménytelen maradt. Semmi kézzelfogható eredmény nem hozott a cári uralom embertelen elnyomatásával szemben, s nem vezetett célhoz a legújabb szovjeterőszak idején sem. Mennyi emberi érzés, mily szent hevület lakik ebben a népben, hogy bármennyire szereti a szabadságot és gyűlöli a szolgaságot, csak éppen a legeslegvégső szükségben nyúl fegyverhez — akkor is pusztán önvédelemből, nem az öldöklés vágyából. Pedig a fegyvert mesterien kezeli, s nem egyszer mutatta meg már a világnak, hogy a harcban is csodákra képes a finn ügyesség, értelmesség és a finn erő. Gondoljunk a régi századok hakkapelitáira, akik ugyan a svéd hatalom érdekeiért harcoltak Európa csataterein, de a finn vitézségnek szereztek félelmetes hírnevet egész Európában. *Hakkaa páälle* — üsd a fejét — volt a harci kiáltásuk, amely a kalandozó magyarok félelmetes *huj, huj* kiáltásához hasonló rettegést okozott a nyugati népek körében. S mégis, az a nép, amelyben ekkora harci készség lakik, a béke szeretetében elmegy a legvégsőig, s csak akkor ragad fegyvert, ha a békés megoldásnak már minden lehetősége eltűnt. Nem kedvtelésből, pusztán önvédelemből ontja ellenségének véré, mint ahogy a hét testvér is csak lelkiismereti borzongással határozta el magát végső szükségében a konok, vérszomjassá vadult állatok leterítésére. A finn háború minden esetben önvédelmi harc: s az valóban a béke szolgálatában áll.

A két évvel ezelőtti téli háborúban a finn katona hősiessége az egész világ bámulatát kivívta. Azt már megtanulta a világ

régebben, hogy a finn szellem a maga költői fellángolásaiban, a kultúra virágaiban, a béke műveiben a világ legmélyebb műveltségű népeivel áll egyvonalban. Mindenki elismerte, hogy amely népnek Kalevalája van, s amely nép ezeket az utolérhetetlen szépségű énekeket az őskor világából át tudta menteni a mának, az a nép hatalmas szellemi képességekkel rendelkezik. De hogy ez a szépségek révületében élő nép oly példa nélkül álló *katonai* teljesítményekre legyen képes, mint a téli háborúban, az érthetetlen volt a világ előtt.

A múltkor egy barátommal — nagyműveltségű, tudós ember — a finn hősiességről beszélgettünk. A finn szellem nagy alkotásaiból, a finn irodalom, művészet örök értékeiből, a finn tudomány nagyszerű eredményeiből indult ki beszélgetésünk, s én megkockáztattam azt a véleményt, hogy épp a finn szellemnek eme utolérhetetlen teljesítőképességében s a mögötte álló sajátos lélekalkatban kell keresnünk a példa nélkül álló finn katonai teljesítmények magyarázatát. Barátom hitetlenül rázta fejét, s arra figyelmeztetett, hogy a szellem kiválósága s a katonai kiválóság két különböző dolog, amelyeket nem lehet egy nevezőre hozni. Hiszen ma egy sereg olyan nyugati állam sorsa áll előttünk, amelynek magas műveltsége közmondásos volt, s amely mégis a háború első érintésére összeomlott, mert nem volt igazi katonai ereje — talán éppen az ország magas műveltségi igényei miatt nem volt. Csakhogy a nyugati államok műveltségét nem lehet ám a finn műveltséghez számítani — vettem ellene —, épp a következmények mutatták meg, hogy a nyugati államok kultúrája csak afféle külső máz, cicoma vagy sallang volt, amely a lélek belső világától idegen maradt: a finn műveltség azonban elsősorban a lélek műveltsége, belülről fakad, s belülről ömlik külső, látható formákba. A finn műveltség igazi népi műveltség: a népi lélek sajátos alkatának kivirágzása, s a magasabb műveltség mindig a népihez való lehajlásban kereste a maga sajátos útjait. Az egész finn műveltség a Kalevalából indult: a legnagyobb finn írók, a legnagyobb festők és zenészek, még az építőművészek is innen, a népköltészet ősi világából merítették legtöbbet. A Kalevala világa a mindennapi finn életet is áthatotta. Nem csoda, ha minden egyes finn katona a kalevalai hősök közül valónak érzi magát: valóban mindegyik úgy visel-

kedett a téli háborúban, mint a bölcs Váinámöinen, aki okosságával, ravaszságával, eszével és kardjával még a föld feletti hatalmakkal, a pokol szörnyetegeivel is szembe mer szállani. Minden finn katona egy-egy új életre kelt Joukahainen — a híres nyíllövő — volt, aki hatalmas ellenfelén mesteri lövésével állt bosszút. S Kullervo sötét bosszúja is ott izzott azokban a finn katonákban, akik a hatalmas orosz seregben oly ádáz pusztítást vittek végbe, mintha a bosszúállás dühöngő szellemei lettek volna.

A finn katona azért védelmezi életre-halálra a drága Suomi-földet, mert tudja, hogy a nagy világon ez az egyetlen hely, ahol szabad, független, a maga lelkialkatának megfelelő életét élheti. A finn haza neki valóban hazája: nincsen finn ember, aki becsületese munkájával ne tudna magának vagyont, földet, jólétet, kényelmet biztosítani a finn földön. Hogyne harcolna hát fenevad módjára a barbár ellenség ellen, mikor családját, házát, földjét, kényelmét és eszményeit védelmezi a barbárság sötét hatalmai ellen!

A téli háború a finn leleményességnek, műveltségnek és népi összetartásnak számtalan példáját adta. Az újságok akkor tele voltak a finn katona egyéni leleményességének és magas műveltségének dicséretével. *Egyes* katonák és *kisebb* alakulatok egyéni kezdeményezéséből, vállalkozásából fakadtak a legcsodálatraméltóbb katonai hőstettek. Emlékezhetünk, hogyan vágta át magát néhány finn katona az orosz arcvonalon — öröket meglepve és lefegyverezve, hogyan robbantotta fel az ellenség hátában a fontos Murmann-vasút egyes szakaszait, s hogyan igyekezett vissza az ellenség tűzvonalán keresztül övéihez. Mindenki láthatta képeken és filmhíradókban, mily kimondhatatlan ügyességgel siklottak ezek a katonák az erdő fái közt, a csillogó havon, hótalpaikkal, s hogy lepték meg a gyanútlan ellenséget hihetetlen mozgékonyaságukkal. Nem csoda, hiszen pöttömnyi gyerekkoruk óta gyakorolják magukat a sízésben: az iskolák télen elküldik növendékeiket hetekre a vidék jó sízőterepeire, hogy testi-lelki felfrissülésben legyen része a növekvő gyermek-seregnek, íme, a felvilágosult iskolai kultúra eredménye mily fontos katonai eszközzé vájék a háborúban! Hát a finn lelki összeszedettségre, a *sisu* megnyilatkozására idézzek-e példákat?

Azt hiszem, felesleges, hisz az egész téli háború minden katonai ténye a finn lélek konok elszántságáról, rendíthetetlen megállásáról, végtelen türelmü kintartásáról regél. Még csak arról hadd szóljak néhány szót, hogy a népi összetartás hogyan termette meg gyümölcsét a háborúban. Egy akarattal sietett a haza védelmére az egyszerű munkás és a gazdag gyáros, a földműves gazda és a hivatalnok, a serdületlen gyermek és a kiöregedett veterán, s ott volt a háborúban a férfi mellett a nő. A Lotta Svárd női katonai alakulat a férfiak mellett alaposan kivette részét nemcsak a belső front, hanem a külső arcvonal munkájából, megpróbáltatásaiból is.

Tudjuk, három és fél hónap dicsőséges küzdelmei után kénytelenek voltak a finnek aláírni a moszkvai békeparancsot, amelyben a karjalai szorost Viipuri városával együtt s egyéb fontos támaszpontokat át kellett adniuk az ellenségnek. Ezekben a szomorú napokban kelt Mannerheim finn fővezérnek az a napiparancsa, amelynek egyes mondatai idekívánkoznak: Finnország dicsőséges hadseregének katonái! — szól az agg marsall. A békekötés megtörtént országunk és Szovjet-Oroszország közt, súlyos béke, mely átengedi Szovjet-Oroszországnak majdnem mindegyik harcmezőt, amelyen véretek hullattatok mindazért, amit drágának és szentnek tartunk. — Ti nem akartátok a háborút, ti a békét, munkát és haladást szerettétek, de belekényszerítetek benneteket abba a harcba, amelyben oly nagy tetteket vittetek véghez, hogy azok évszázadokon át ragyogni fognak a történelem lapjain. — Közületek, kik a harctérre indultatok, több mint 15.000 nem látja meg többé otthonát, s azonkívül hányan veszítették el örökre munkaképességüket. De ti is kemény csapásokat osztogattatok, s hogy most néhány százezer ellenséges katona fekszik belefagyva a hótakaróba, s megtört tekintettel bámul a mi csillagos egünkre, annak nem ti vagytok az okai. Ti nem gyűlöltétek őket, s nem akartatok nekik rosszat, hanem csak a háború kemény törvényét követtétek: ölni vagy meghalni. — Katonák! Sok harcmezőn harcoltam, de még nem láttam hozzátok fogható hősokeket. Büszke vagyok rátok, mintha saját gyermekeim volnátok, büszke vagyok Pohjola hegyvidékeinek emberére s Pohjanmaa síkságainak, Karjala erdőinek, Savó halmainak, Hámé és Satakunta dús termőföldjeinek, Uusimaa

és Varsinai-Suomi szelíd berkeinek fiaira. Büszke vagyok egyformán a szegény kunyhó fiának áldozatára és a gazdagéra . . .»¹ Ne felejtsük el, hogy ezeket a szavakat az a Mannerheim mondta, aki a világháború orosz tábornokai közt az egyetlen győzhetetlen hadvezér hírében állott; az a Mannerheim, aki a világháború végén a semmiből, úgyszólván máról-holnapra hívta életre azt a finn nemzeti hadsereget, mely a finn földet német szövetségesekkel együttműködve megtisztította a vörös hadseregtől, s így a független Finnország fejlődésének elindítója lett. Ez a hadvezér sok hősi példát láthatott életében: elhiszük neki, hogy a finn katonához fogható hősokeket hosszú, dicsőséges pályafutása alatt nem látott. S ennek a finn katonai kiválóságnak egyszerű magyarázata az, hogy a finn katona elsősorban *ember*, aki hazájáért, népéért, a néplélekből fakadt műveltség védelméért, a béke eszményvilágáért *emberfeletti* erőfeszítésre és minden áldozatra kész.

* * *

Néhány évvel ezelőtt egyik tanulmányomban² azt az eszmét pendítettem meg, hogy adassék lehetőség a magyar és a finn ifjúságnak egymás világának, életének és eszményeinek, de nem a legutolsó sorban nyelvének a megismerésére. Akkor azt ajánlottam, hogy tanárcserével oldják meg ezt a kérdést. Valóban semmi akadálya sem volna annak, hogy különösen a modern nyelveket tanító magyar tanárokat Finnországba küldjék, ahol a modern nyugati nyelvek tanítása mellett a magyar nyelvre is oktathatnák az érdeklődő finn fiatalságot; viszont hozzánk finn tanárok költöznének át, hogy itt elégítsék ki a magyar ifjúság finn igényeit. úgy látom, az illetékesek némileg megszívlelték indítványomat, s legalább annyit tettek ez ügyben, hogy egy magyar lelkészt, a finnség lelkes barátját, kiküldték Helsinkibe, hogy ott a finn középiskolákban magyar nyelvtanfolyamokat szervezzen. Bármennyire örvendünk is ennek az intézkedésnek, nem hallgathatjuk el azt a véleményünket, hogy ezt az intézkedést édeskevésnek és egyoldalúnak látjuk s célját

¹ L. Yhteishyvá (Helsinki), 1940. 11—12. sz. 1. 1.

² L. Magyar Szemle, 1939 ápr. 331. 1.

tévesztettek, ha fenti indítványom szellemében nem következnek a kiegészítő és mélyebbre nyúló intézkedések. Nem szándéksom most a finn tanulmányok *egyetemi* állapotáról szólni, nem akarom felhánytorgatni, hogy a jelenlegi tanárképzés úgyszólván semmit sem nyújt a jelölteknek a finn irodalom világhírű értékeiből, a finn művészet nagy alkotásaiból s a finn történelem ismeretéből. Most csak arra szeretnék rámutatni, hogy a középiskolai tanulóiifjúság körében napról-napra növekszik az érdeklődés a finn rokonnép hősi magatartása, a finn élet magasrendű formái s a finn nyelv sajátos világa iránt. Nem elsőrendű kötelességünk-e már most e nemes buzgalmú érdeklődés kielégítéséről gondoskodni? A legújabb középiskolai reformoknak — tudjuk — központi elve a *nemzeti öntudatot* erősítő tantárgyak fontosságának kiemelése. A latin nyelv maga is nemzeti jelleget nyert az új törvényben. A latin a régi magyar műveltségnek volt formája századokon át: a régi magyar eszményekhez való visszatérést szolgálja tehát a latin nyelvtanítás elsősorban. Ez a megokolás persze nem mutatkozik annyira meggyőzőnek a gyakorlatban, mint a törvény papirosán. Nem szívesebben tanulná-e minden magyar ifjú a testvér finn nép nyelvét, mint a latint? Azok a lelkes diákok, akik finn társaikkal levelezve, finn grammatikák után kutatva most magukra hagyva vetik neki erejüket e nyelv nehézségeinek, bizonyára igazat adnak nekem ebben. Hogy a latin nyelv világos fogalmi rendszere elsőrangú nevelőhatású, azt magam is jól tudom, de azt is tudom, hogy a finn nyelv grammatikai szerkezete éppoly logikus, éppoly gazdag árnyalású, éppoly világos s éppoly elmemozdító, akárcsak a latin grammatika. S ha a latin nyelvvel való foglalkozás néhány századdal régebbi magyar világot tár elénk: a finn nyelv tanulása viszont a magyarság bölcsőjéhez vezet el bennünket, azt a gondolkodási formát mutatja fel előttünk, amely ősapáink lelkéből fakadt, s amelyhez mi már annyi téren hűtlenné váltunk. Adasék lehetőség a magyar ifjúságnak arra, hogy tanulja — aki jószántából akarja — a finn nép nyelvét, irodalmát, hogy megismerje észjárását, sorsát és eszmény világát. A finn életformában, egészen bizonyos, hogy az ősi, az igazi magyar életformát fogja felismerni, amelyhez, úgy érzi majd, vissza kell térnünk, ha a mai világfelfordulás közepette önállóságunkat, sajátos

lélekalkatunkat, elfoglalt helyünket, országunkat meg akarjuk tartani. A lelki összeszedettségre, a társadalmi életnek a veszedelmes s a Hangoktól való megtisztítására s a katonai erények újraélesztésére sohasem volt nagyobb szükségünk, mint éppen ma, amikor Európa, sőt az egész világ új rendeződés felé halad. Ehhez az újjászületéshez az erőt és a példát történelmünk s irodalmunk tanulságai mellett elsősorban a finn példa szemlélete nyújthatja. Így válik a finn nyelv tanulása s a finn életforma megismerése a *magyar öntudat*, a *nemzeti öneszmélés* legmagasabb iskolájává.

Papp István.